

Kopsavilkums

Darba nosaukums: Latviešu leksika no divvalodu leksikogrāfijas viedokļa: Teorētiskais pamats latviešu-čehu vārdnīcas izveidošanai

Autors: Mgr. Mihals Škrabals (*Michal Škrabal*)

Katedra: Čehu nacionālā korpusa institūts (*Ústav Českého národního korpusu*)

Disertācijas vadītājs: prof. PhDr., zinātņu doktors Františeks Čermāks (*František Čermák*)

Darba primārais mērķis ir sadalīt latviešu leksiku, respektīvi, tās nozīmīgo segmentu, atsevišķās grupās, kuras definējamas semantiski, gramatiski, sintagamatiski, pragmatiski u. c., mēģināt atrast šīm klasēm ideālo leksikogrāfiskās apstrādes paņēmieni un to pēc tam lietot jaunveidojamai latviešu-čehu vārdnīcai (kas būs vispār pati pirmā šāda veida rokasgrāmata). Šim nolūkam izmantoti modernie instrumenti, kuri nesenā pagātnē radikāli mainījuši leksikogrāfijas darba veidu: tas attiecas gan uz valodas korpusiem, kuri reprezentē šobrīd autentiskās valodas normas, gan uz specializēto leksikogrāfisko programmatūru *TshwaneLex*, kurā tiek veidota latviešu valodas leksikas datu bāze, no kuras pēc tam tiks veidota pati vārdnīca. Pilnībā nebija iespējams izslēgt arī tradicionālos resursus, jau tāpēc vien, ka latviešu korpusi ir ierobežoti, tāpēc darba autors bija spiests apvienot tradicionālās un modernās leksikogrāfijas metodes. Tomēr par autora primāro resursu izmantoti korpusu dati, konfrontējot tos ar aprakstiem aktuālajās leksikogrāfijas un vispārējās valodniecības rokasgrāmatās, un iespējamās pretrunas risinātas par labu datiem, kuri iegūti no korpusiem. Leksikogrāfijas risinājumi šinī darbā sistemātiski prezentēti ar parauga šķirklju starpniecību. Daudzos gadījumos tie ir inovatīvi risinājumi, kuri līdz šim nav izmantoti nevienā no divvalodu vārdnīcām, kurās latviešu valoda ir avota valoda: arī tas ir pieejas maiņas un materiālu bāzes

nomaiņas rezultāts. Vienlaikus revidētas un precizētas dažas atziņas, kuras iegūtas no aktuālās latviešu gramatikas.

Pētījumā parādīts vārdnīcas sastādītāja darbs visā savā daudzveidībā. Gatavojamā vārdnīca vispirms determinēta no tipoloģijas viedokļa, noteikti tās mērķi un adresāts. Pēc tam pa slāņiem izvērsti resursi materiāla bāzei un parādīts vārdnīcas veidošanas tehniskais aspekts. Tālāk darbība noris, sākot ar šķirkļu saraksta sastādīšanu, turpinot ar atsevišķo šķirkļu apraksta un pavadošā informatīvā materiāla veidošanu un beidzot ar noslēdzošo vārdnīcas rokraksta rediģēšanas un pārbaudes fāzi. To darot, izmantota teorētiski praktiskā metode: atsevišķās problēmas teorētiski izvērtētas, balstoties uz autoritatīvām valodas zinātnes rokasgrāmatām un konfrontētas kā ar korpusu datiem, tā ar aprakstu vārdnīcās, un pēc tam aprakstītas izlemjošās stratēģijas, kuras noved pie uzrādītajiem leksikogrāfiskajiem risinājumiem. Darbu noslēdz trīs atsevišķo gadījumu pētījumi, kuros, izmantojot izvēlētas leksēmas, no tuvākas perspektīvas demonstrēta leksikogrāfijas prakse.

Darbs sniedz garantiju tam, ka pieeja pašai leksikogrāfiskajai darbībai ir profesionāla un bez diletantisma, veidojot tai nepieciešamo teorētisko ietvaru, un tādējādi ir tikai priekšposms lielākam uzdevumam: latviešu-čehu vārdnīcas izveidošanai. Šādā nozīmē tas paliek atvērts un ievērojamā mērā saistīts ar sekmīgu vārdnīcas izdošanu.

Atslēgvārdi: divvalodu leksikogrāfija, kontrastīvā leksikogrāfija, korpusu leksikogrāfija, latviešu-čehu vārdnīca, leksikogrāfijas datubāze, TshwaneLex